IL-ĦĠEJJEĠ TA' SAN ĠWANN FI QUEBEC, IL-KANADA, U TIXBIħ MAT-TRADIZZJONI TA' MALTA

Angelo Dougall

Meta wieħed ikun jinsab f'art barranija, l-aktar bħala emigrant, bilkemm ikun irid jemmen kif jiltaqa' ma' xi tradizzjoni folkloristika li tixbaħ xi waħda mit-tradizzjonijiet ta' pajjiżna. Tibqa' sorpriża tassew għalih!

Fil-Provinċja ta' Quebec, ġol-Kanada, in-nies jitkellmu bil-Franċiż u huma kattoliċi. F'dan il-pajjiż isiru l-Ħġejjeġ ta' San Ġwann il-Battista li jitqabbdu f'lejlet il-festa ta' dan il-qaddis, sewwasew bħalma jsiru f'Malta. Biss, id-differenza hi, li f'Malta daż-żmien din it-tradizzjoni kważi spiċċat fix-xejn, waqt li fi Quebec, u kull fejn hemm komunitajiet Franċiżi ġol-Kanada, speċjalment f'Ontario, din it-tradizzjoni tabilħaqq għadha qawwija. Baqgħu jgħożżuha, u saret WIRT NAZZJONALI. Il-qaddis tal-provinċja ta' Quebec hu San Ġwann il-Battista, u l-jum tal-24 ta' Ġunju huwa festa pubblika tal-Provinċja ta' Quebec: Jum Quebec.

Il-Kavallieri fi Quebec Il-Provinċja ta' Quebec hija art ta' medda enormi u mifruxa; insibu fiha xmajjar, għadajjar u kaskati bla tarf, oqsma u għelieqi tabilħaqq kbar. Daqs tlitt mitt sena ilu bdew isejħulha NOUVELLE FRANCE. (Franza Ġdida). Imma wieħed jibqa' misagħġeb meta jsir jaf li dan il-pajjiż kbir kellu gvernaturi u *seigneurs* xi kavallieri ta' l-Ordni ta' San Ġwann (L-Ordni ta' Malta). Infatti, fiċ-ċittadella tal-belt ta' Quebec, il-belt kapitali ta' din il-provinċja, insibu plakka ta' l-irħam, bi skrizzjoni. Din qiegħda fil-bitħa ewlenija u d-daħla tal-*hotel* kolossali, il-"Hotel Chateau Frontenac", li tħares mill-post maestuż tiegħu fuq ix-xmara San Lawrenz. Din l-irħama, fl-iskrizzjoni kommemorattiva tgħidilna li dan il-*hotel* hu mibni fil-post fejn kien hemm il-palazz tal-Kavallieri ta' Malta, li kien ċentru amministrattiv tal-Kanada Franċiża (NOUVELLE FRANCE u L'ACADIE). Chev. Charles Hault de Montmagny kien l-ewwel gvernatur ta' Nouvelle France, waqt li Chev. Noel Brulart de Sillery kien gvernatur ta' l-Acadie; it-tnejn kienu kavallieri ta' Malta u flimkien mal-patrijiet Ġiżwiti għenu ħafna fl-iżvilupp, tmexxija, esplorazzjoni u skoperti ta' dan il-pajjiż vast.

Wieħed ma jista' qatt jifred il-folkor u tradizzjonijiet ta' pajjiż mill-ħajja etnika, soċjo-kulturali, storja u reliġjon tiegħu. Lanqas ma wieħed jista' jidħol fid-dettalji tal-folklor ta' pajjiż u jikteb fuqu jekk ma jkunx jaf l-isfond soċjo-kulturali, il-ħajja politika, reliġjon u storja tal-pajjiż. Dawn kollha huma marbutin fil-ħajja tal-poplu u jesprimu r-ruħ tiegħu fil-folklor. Għalhekk insibu rabta kbira bejn il-poplu Franċiż u nisrani ta' Quebec, il-Kavallieri ta' San Ġwann taħt il-patrun qaddis tagħhom San Ġwann il-Battista, u l-ħuġġieġa li saret matul dawn iż-żminijiet, simbolu ta' għaqda u att ta' fidi. U ma nistgħux ma nsemmux, li forsi kienu l-Kavallieri stess li daħħlu l-ħuġġieġa f'dan il-pajjiż. Huma kienu ta' influwenza qawwija kulturali, fl-ewwel snin, fi żmien meta kienu jamministraw dan il-pajjiż qabel ma waqa' taħt il-ħakma Ingliża fl-1760.

F'dan l-istudju komparattiv ma nistgħux inħallu barra jew ninjoraw ir-rabta li kien hemm bejn l-Ordni ta' Malta u n-*Nouvelle France*. Din tibqa' sejra lura sa nofs is-seklu sbatax. Matul il-Golf u x-xmara San Lawrenz insibu knejjes, oqsma u rħula b'konnessjoni mal-Kavallieri ta' San Ġwann. Fost il-gvernaturi ta' dan il-pajjiż, il-Kavallieri ta' Malta kienu: Charles Hault de Montmagny (għall-Amerindjani *muntanja kbira*, kif kienu jsibuh b'ilsien it-tribu tagħhom, u tawh dak l-isem bit-tradizzjoni tagħhom); Isaac de Launoy de Razilly; Robert Cavalier, Sieur De La Salle; Paul de Chomedy, Sieur de Maisonneuve, u oħrajn.

Dawn il-kavallieri ta' l-Ordni ta' San Ġwann ħallew isimhom minqux fl-istorja kemm ta' Quebec u kemm tal-Kanada. Il-Balliju Vici Ammiral Fra Pierrre-Andrè Suftsen de Saint Tropez qasam l-Oċean Atlantiku u baħħar darbtejn fis-seklu tmintax matul il-karriera navali tiegħu, u żar dan il-pajjiż. Niltaqgħu ma' bosta bliet u rħula fi Quebec fejn hemm bosta knejjes dedikati lil San Ġwann il-Battista, fejn lejlet il-festa tiegħu isiru l-ħġejjeġ tradizzjonali ta' San Ġwann.

F'dan l-isfond naraw kif f'dan il-pajjiż, f'lejlet jum San Ġwann, daħlet it-tradizzjoni tal-ħuġġieġa li saret parti mill-folklor tal-Provinċja ta' Quebec. Għalhekk ma nwarrbux il-fatt li kienu l-Kavallieri ta' l-Ordni ta' San Ġwann li setgħu daħħlu din it-tradizzjoni fil-folklor ta' dan il-pajjiż. Kienu huma li nkuraġġewha u rawwmuha kif

għamlu f'Malta, u baqgħet aktar minn qatt qabel, waħda mit-tradizzjonijiet ta' dak il-pajjiż (u ta' pajjiżna), u ilha sejra għal aktar minn tliet mitt sena.

Il-Ħġejjeġ ta' San Ġwann Nhar San Ġwann il-Battista jaħbat l-24 ta' Ġunju u l-ħġejjeġ isiru lejlet il-festa tiegħu, fit-23 ta' Ġunju. Il-ħġejjeġ jitqabbdu filgħaxijanett ma' nżul ix-xemx u jibqgħu sejrin sa tard bil-lejl. Madwar il-ħuġġieġa l-Franċiżi ta' Quebec jagħmlu għors sħiħ u jsir ħafna xalar, xorb, żfin u kant, kemm tradizzjonali, kif ukoll patrijottiku. Lejlet San Ġwann jew il-jum ta' qabel, huwa meqjus l-itwal jum tas-sena, u minn dak il-jum id-dawl jibda jnaqqas u jbatti sal-jum tas-*solstice tax-xitwa* f'Diċembru. Inkiteb ħafna dwar it-teorija ta' l-oriġini tal-ħuġġieġa ta' San Ġwann u mhux ser nidħol f'dan il-mertu u l-qasam tas-suġġett. Wieħed mill-aktar antropoloġi awtorevoli dwar dan is-suġġett u l-ħġejjeġ tas-*solstice,* Sir James Frazer, fil-ktieb tiegħu *The Golden Bough (Abridged Edition New York, 1936)* ma jgħidilna xejn dwar il-ħġejjeġ li jsiru lejlet San Ġwann fil-Provinċja ta' Quebec, u għalhekk nixtieq li din il-kitba tkun ta' studju komparattiv li bih naraw ix-xebh u l-paralelliżmu ta' tradizzjoni li kienet teżisti, u dawk li għadhom isiru fil-l-Provinċja ta' Quebec, u l-istess tradizzjoni ġol-gżejjer Maltin. Fi żmien il-ħakma ta' l-Ordni ta' San Ġwann f'Malta il-Gran Mastru kien imur hu nnifsu fi proċessjoni ħalli flimkien mal-balliju u l-kavallieri jagħtu n-nar ħuġġieġa kbira f'nofs il-pjazza tal-palazz tal-Belt. Din kienet tkun is-sinjal biex jingħataw in-nar il-ħġejjeġ madwar il-gżejjer Maltin. Kienet tkun deħra tassew impressjonanti għal dawk iż-żminijiet b'dan l-avveniment ta' kull sena!

Ġo Franza wkoll, din il-lejla kienet waħda li daħlet bħala tradizzjoni f'dak il-pajjiż, u kienet issir il-festa tat-tqabbid tal-ħġejjeġ f'ħafna bliet u rħula, l-aktar fejn kien hemm kavallieri ta' San Ġwann il-Battista, magħrufin bħala l-Kavallieri ta' Malta. U l-kavallieri kont issibhom quddiemnett għal dik iċ-ċerimonja f'dik il-lejla. Kienu jmorru fi proċessjoni bil-pompa kollha, b'torċa f'idhom biex jagħtu n-nar lill-ħatab tal-ħuġġieġa li kienet tintrama f'xi pjazza ewlenija tal-belt jew raħal tagħhom. Ħġejjeġ oħra kienu jinxtegħlu fuq għoljiet jew muntanji. It-tradizzjoni tat-tqabbid tal-ħġejjeġ kienet issir ukoll f'ħafna pajjiżi ta' l-Ewropa speċjalment fil-pajjiżi ta' l-Iskandinavja u l-Ġermanja. Fl-Ingilterra, dawn il-ħġejjeġ kienu magħrufin bħala *Midsummer Night Bonfires.*

Fl-astronomija dan il-jum huwa magħruf bħala solstice tas-sajf, u jkun ta' importanza mill-akbar fil-kalendarju tal-folklor tal-pajjiżi ta' l-Ewropa. Kien lejl ta' festa fit-tradizzjoni ta' żmien ilu, qabel ma l-Kristjaneżmu beda jinfirex ma' l-Ewropa, meta f'dan il-kontinent kien jum ta' festa ta' oriġini pagana. Il-Knisja Nisranija, sa mill-bidunett, addattat dan il-jum tas-solstiċe tas-sajf, jum pagan, għall-Festa tat-twelid ta' San Ġwann il-Battista, bħala festa nisranija, u tatu libsa ġdida. Fih baqgħu jsiru l-ħġejjeġ bħalma kienu jsiru qabel. Insibu li t-tqabbid tal-ħġejjeġ kien isir ukoll max-xtut ta' madwar il-Mediterran. Kienu jsiru fl-Afrika ta' Fuq u baqgħu jsiru anke wara li daħal u xtered l-Islam f'dawk l-artijiet. B'hekk naraw, li din it-tradizzjoni folkloristika kienet ħajja u b'saħħitha fl-Afrika ta' Fuq qabel daħlu l-Għarab f'dawk il-pajjiżi u qerdu tradizzjonijiet ta' komunitajiet Insara; imma l-ħuġġieġa baqgħet issir!

Il-Leġġenda Il-leġġenda tal-ħuġġieġa hija marbuta ma' Jum it-Twelid ta' San Ġwann il-Battista. Sewwasew bħalha kienet tingħad fi Franza u pajjiżi oħra ta' l-Ewropa. L-oriġini tagħha, din il-leġġenda hi bikrija, tal-bidu taż-Żminijiet Nofsana (*medio evo*) u x'aktarx ukoll ta' l-ewwel sekli tal-Kristjaneżmu.

Għallinqas, kif kienu jirrakkontawhielna ġo L-Isla, qabel it-Tieni Gwerra Dinjija, din il-leġġenda tgħid hekk: Omm Ġwanni l-Battista, Santa Eliżabetta, kienet toqgħod xi ftit 'l bogħod mill-qariba tagħha Marija (il-Madonna), u sar ftehim bejniethom minn qabel, li meta jitwieled binha, tgħarraf lill-Madonna b'ħuġġieġa. U hekk għamlet. Meta twieled San Ġwann, Santa Eliżabetta talbet lil żewġha San Żakkarija biex iqabbad ħuġġieġa fuq għolja fil-qrib ħalli biha tgħarraf lill-Madonna bit-twelid ta' Ġwanni. U jkomplu jgħidulna fil-leġġenda, li l-Madonna wkoll xegħlet ħuġġieġa fuq għolja qrib id-dar tagħha biex twieġeb lill-qariba tagħha li rċeviet il-messaġġ tagħha bil-ferħa.

F'dawk iż-żminijiet, il-ħġejjeġ kienu jintużaw għall-messaġġi u mezz ta' komunikazzjoni. X'aktarx li din il-leġġenda li tingħad f'Malta ġejja wkoll minn żminijiet tal-*Medio Evo*. Minn Franza, din il-leġġenda ttieħdet mill-emigranti Franċiżi fid-Dinja l-Ġdida, ġo Quebec u postijiet oħra ta' l-Amerka ta' Fuq meta bdew jikkolonizzaw dak il-kontinent. Dawn l-emigranti kienu telqu l-aktar minn madwar ix-xtut ta' l-Atlantiku ta' Franza fejn għandhom l-istess leġġenda dwar dawn il-ħġejjeġ.

Għalhekk din il-leġġenda tal-ħuġġieġa ma twasslitx ġo Quebec u fin-*Nouvelle France* qabel is-seklu sbatax. Il-Kavallieri ta' San Ġwann (l-Ordni ta' Malta) ma naqsux li jinkuraġġixxu l-kult u l-qima lejn dan il-Qaddis Patrun tagħhom, il-jum tal-festa tiegħu,u l-kommemorazzjoni u t-tradizzjoni folkloristika tal-Ħuġġieġa f'lejlet il-festa.

F'Malta ġara l-istess ħaġa. Insibu għalhekk xebh u paralelliżmu fit-tradizzjoni li kien hemm f'dawn il-gżejjer fi żmien l-Ordni ta' San Ġwann. Din it-tradizzjoni folkloristika kienet tant qadima u rabbiet tant għeruq, li saret parti mill-ħajja soċjo-kulturali, reliġjuża u folkloristika ta' ħafna pajjiżi fl-Ewropa u fid-Dinja l-Ġdida.

Il-ħġejjeġ għadhom jitkebbsu bl-akbar ħerqa u entużjażmu. It-tfal u ż-żgħażagħ tal-Provinċja ta' Quebec jagħmlu l-almu tagħhom għal dan. Wieħed ħabib tiegħi Kanadiż li trabba fi Quebec kien qalli li fi tfulitu kienu jinġabru bi ħġarhom, tfal u żgħażagħ madwar il-ħuġġieġa tradizzjonali u kienu joqogħdu jiżfnu, ikantaw madwarha u jixwu l-qastan fil-ġamar tal-ħuġġieġa, biex meta jsir jikluh; u jgħaddu l-lejl hekk.

Ma jistax jonqos li din tal-ħġejjeġ intlaqgħet tajjeb mit-tribujiet ta' l-Ameridjani (ir-*Red Indians*) għax dawn iħobbuhom il-ħġejjeġ. Għalkemm din it-tradizzjoni tal-Ħuġġieġa ta' San Ġwann hi tradizzjoni folkloristika Franċiża, madankollu għall-Amerindjani serviet ta' okkażjoni oħra ta' festa ferrieħa li taqbel ħafna mal-ħajja soċjali tagħhom, u ta' kif iħobbu jiċċelebraw huma. F'dak l-ambjent ta' dalma tal-foresti kbar tistħajjel li madwar ħuġġieġa jkun hemm dik l-atmosfera ferrieħa ta' għaqda soċjali. L-Amerindjani kienu jinġibdu lejn ħuġġieġa b'mod ta' l-għaġeb għax hemm istint primittiv fil-bniedem, komuni fil-bnedmin kollha, li jmorru fejn jilmħuha fid-dalma tal-lejl; qiegħda ġo demmu l-bniedem li jaffaxxina ruħu minn ħuġġieġa! Għalhekk il-Ħuġġieġa ta' San Ġwann kienet opportunita' oħra għall-Amerindjani f'dak il-lejl tas-sostizju sabiex f'*pow-wow* jinġabru madwar ħuġġieġa (flimkien ma' l-immigranti) speċjalment dawk li ħaddnu l-fidi nisranija. B'hekk, l-istess tradizzjoni kienet isservi, kemm għall-Franċiżi kif ukoll għall-Amerindjani f'dak il-kontinent.

Il-Ħġejjeġ f'dawn l-Aħħar Snin Il-ħuġġieġa ta' San Ġwann saret qisha simbolu ta' protesta tas-Separatisti ta' Quebec, tal-partit li jrid politikament li din il-Provinċja tinqata' minn mal-Kanada u jagħmluha stat indipendenti. Fid-dimostrazzjonijiet li

jsiru minnhom f'lejlet Jum San Ġwann il-Battista, jitkebbsu l-ħġejjeġ f'kull raħal u belt tal-Provinċja. Wieħed mill-postijiet fejn iqabbdu l-ħuġġieġa hu l-quċċata tal-muntanja Mont Real fil-belt kbira ta' Montreal fl-istess Provinċja, u ssir mill-istudenti ta' l-Universita' ta' dik il-belt. Ma kinux saru ħġejjeġ fis-Sena tal-Emerġenza fl-1971 minħabba li dawn il-ħġejjeġ bdew jassoċjawhom mal-partit tas-Separatisti u mad-dimostrazzjonijiet politiċi tagħhom, fil-festa *ad unur* il-patrun tal-Provinċja Kanadiża.

Fis-snin li kont emigrant u kont ngħix f'Windsor-Ontario, xi xjuħ kienu qaluli li jiftakru ħġejjeġ kbar fi rħula qrib Windsor, fl-għelieqi u r-raba' tal-qrib, madwar il-Grand Marais u f'ħafna postijiet ta' abitazzjoni fil-kampanja madwar Point Peleè, fl-Assomption u f'irħula max-xtut tax-xmara Detroit u l-Għadajjar Kbar, f'La Salle, Tecumseh u River Canard, u kull fejn hemm irħula iżolati; oqsma u rziezet (*farms*) b'familji ta' bdiewa Franċiżi; tabilħaqq kienu jsibu ħatab xi jqabbdu! Ma nafx kienetx issir bi tradizzjoni xi ħuġġieġa wkoll f'Detroit mill-komunita' etnika Franċiża tal-Parroċċa ta' Ste.Anne ta' dik il-belt.

Il-ħġejjeġ kienu jsiru bi tradizzjoni folkloristika u bdew bil-mod il-mod jinqatgħu minħabba li jitqiesu bħala simbolu tal-Kattoliċeżmu u aktarx kien hemm sikkatura u pressjoni Protestanta u Anglo-Sassona. Imma fil-Provinċja ta' Quebec il-Ħġejjeġ ta' San Ġwann għadhom isiru bil-kbir u ilhom issa għal aktar minn tliet mitt sena, waqt li f'Malta bdew jinqatgħu u kważi spiċċaw għal kollox, aktarx minħabba bruda lejn din id-drawwa folkloristika. Kemm f'Malta, kif ukoll fi Quebec fil-Kanada, il-Ħġejjeġ ta' San Ġwann kellhom l-istess bidu, l-istess inkoraġġiment u l-istess trawwim matul l-istorja tagħhom.

Nota: Fis-snin meta kont emigrant ngħix fil-Kanada ġbart tagħrif minn xi nies anzjani u oħrajn dwar il-Ħġejjeġ ta' San Ġwann li jsiru f'dak il-pajjiż, fejn kont nosserva wkoll tradizzjonijiet u folklor.

Bibljografija:

BOURINOT, Sir J.G. *Canada, T.Fisher-Unwin-London*(1908)

BUSUTTIL, Vincent, MLA *Holiday Customs in Malta* (1894)

FRAZER, Sir James *The Golden Bough (Abridged Edition) Macmillan, New York* (1951)